

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อสังคมมาก โดยเฉพาะสังคมที่กำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย เพราะเป็นสถาบันที่มีหน้าที่ฝึกฝน และถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ให้แก่สมาชิก ตลอดจนปรับปรุงพัฒนาให้สมาชิกมีคุณภาพ ในการดำเนินชีวิตด้วยดีในสังคม และเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป หน่วยงานในสถาบันการศึกษาที่มีหน้าที่ให้การศึกษอบรมเบื้องต้นแก่สังคมในปัจจุบันก็คือ โรงเรียน (เรื่อง เจริญชัย, 2522 : 12)

โรงเรียน เป็นระบบทางสังคมในลักษณะของระบบเปิด (Owens, 1981 : 63) คุณลักษณะประการหนึ่งของระบบเปิดคือ การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมของระบบ โรงเรียนจึงต้องมีความสัมพันธ์กับชุมชน อันถือว่าเป็นสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ทั้งนี้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะเป็นกระบวนการสองทาง (Lipham, 1974 : 15) ดังนั้นโรงเรียนและชุมชนต่างก็เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน นอกจากนี้โรงเรียนยังจัดว่าเป็นองค์การทางสังคมที่ทำหน้าที่ ตัวแทนของสถาบันการศึกษาในฐานะเป็นหน่วยปฏิบัติการกิจของการศึกษาที่มีต่อสังคม

บทบาทและหน้าที่ของการศึกษาต่อสังคม จำแนกได้ 4 ประการคือ การถ่ายทอดความรู้ ให้แก่ชุมชน การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การบริการสังคม และการเปลี่ยนแปลงสังคม (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2525 : 21) ด้วยเหตุนี้ ทั้งโดยสภาพที่เป็นสถาบันการศึกษา และที่เป็นระบบเปิดของโรงเรียน และจากการที่โรงเรียนเป็นระบบย่อยของการศึกษา ในขณะที่ชุมชนเป็นระบบย่อยของสังคม โรงเรียนย่อมมีหน้าที่ในการให้บริการกับชุมชน

กรมสามัญศึกษา ได้วางแผนปฏิบัติในการบริการของโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยมุ่งที่จะให้โรงเรียนมัธยมศึกษาทุกโรงเรียนมีบทบาทร่วมพัฒนาชุมชนช่วยเหลือบริการชุมชน ให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากโรงเรียนและขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทช่วยโรงเรียน ทั้งนี้ เพื่อให้โรงเรียนมัธยมศึกษาทุกโรงเรียนทั่วประเทศ เป็นโรงเรียนเพื่อชุมชน (กรมสามัญศึกษา กองการมัธยมศึกษา,

ม.ป.ป. : 1)

โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เป็นองค์การที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐที่มีรูปแบบเป็น องค์การระบบราชการ ดังนั้นนอกจากจะมีบทบาทและหน้าที่ตามนโยบายของม ในที่นี้ดังที่กล่าวมาข้างต้น แล้ว การปฏิบัติหน้าที่ซึ่งถูกกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ เช่นเดียวกับองค์การ ระบบราชการทั้งหลายด้วย หน้าที่หลักของโรงเรียนตามที่เข้าใจกันโดยส่วนรวม ก็คือการสอนและอบรมนักเรียนตามหลักสูตร แต่จากนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่จะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคมของประชาชนทุกกลุ่ม ทั้งในเมืองและชนบทโดยการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม เพื่อทำให้สังคมเป็นสังคมแห่ง การเรียนรู้ โรงเรียนจึงต้องเสริมสร้างการศึกษาปัจจุบันให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิต โดยให้โรงเรียน และสังคมต่างก็มีส่วนให้การศึกษา และบริการซึ่งกันและกัน ไปพร้อม ๆ กัน และกรมสามัญศึกษาได้ สนองนโยบายนี้ ด้วยการกำหนดหน้าที่ของโรงเรียนในสังกัดไว้ 3 ประการ คือ สอนและอบรม นักเรียน สอนประชาชนและบริการชุมชน (กรมสามัญศึกษา, 2523 : 8-9) การบริการชุมชน จึงเป็นภารกิจประการหนึ่งที่โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจักต้องกระทำเพื่อให้ นโยบาย การจัดการศึกษาของรัฐบรรลุผล

ในประเทศที่กำลังพัฒนา การพัฒนากำลังคนถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เพราะคนที่ได้พัฒนา แล้วหรือผู้ที่ได้รับการศึกษาดี จะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ให้มีสภาพดีขึ้น ดังนั้นการศึกษาจึงได้รับความสนใจจากนักวางแผนพัฒนาประเทศมากที่สุด ได้มีการวิจัยพบว่า การลงทุนทางด้านการศึกษาอบรมมีผลโดยตรงต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (วิทยากร เขียงกุล, 2522 : 41) โดยหลักการนี้มีความสอดคล้องกับนโยบายของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ข้อหนึ่งในหลายข้อคือ ส่งเสริมและพัฒนาการวิจัย การทำนุบำรุง ศิลปะ วัฒนธรรม การบริการวิชาการแก่ชุมชน การกีฬาและนันทนาการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, 2529 : 28) การศึกษาจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนากำลังคนตามนโยบาย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศทุกฉบับ

การศึกษามีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างยิ่ง แนวคิดในการพัฒนา ประเทศที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในประเทศที่กำลังพัฒนาคือ การพัฒนาประเทศย่อมตั้งอยู่บน รากฐานของการพัฒนาชุมชน ด้วยเหตุผลว่าประเทศเป็นสังคมที่ประกอบด้วยชุมชนต่าง ๆ หากพัฒนา ชุมชนให้ทั่วถึงแล้ว ผลที่ได้รับก็คือ การพัฒนาประเทศนั่นเอง (สิัญญา สักัญญาวิวัฒน์, 2523 : 13)

ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 6 โดยมีมาตรการหนึ่งในหลายข้อคือ ให้สถานศึกษามีบทบาทในการช่วยพัฒนาชุมชน และทำหน้าที่เป็นศูนย์บริการทางด้านวิชาการ ทางด้านอาชีพ ศิลปะ วัฒนธรรม นันทนาการ และข่าวสารแก่ชุมชนเพราะฉะนั้น ในฐานะที่โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาเป็นหน่วยงานของรัฐที่ตั้งเป็นการถาวรอยู่ในชุมชน จึงต้องมีบทบาทสำคัญในการเป็นเครื่องมือของรัฐเข้าร่วมพัฒนาชุมชนด้วย การพัฒนาชุมชนของโรงเรียนนั้นมีหลักการว่า เป็นการกระทำในลักษณะของการเป็นโรงเรียนมิใช่เป็นฐานะหน่วยงานพัฒนาชุมชนโดยตรง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ม.ป.ป. : 26) นั่นก็คือโรงเรียนจะพัฒนาชุมชนด้วยการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน อันประกอบด้วยทำให้ความรู้จักประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตควบคู่ไปกับการบริการชุมชนในด้านต่าง ๆ (กรมสามัญศึกษา, 2525 : 11)

เมื่อพิจารณาจากหลักการและเหตุผล ที่กล่าวมาโดยตลอดนี้แล้ว จะเห็นได้ว่า การบริการชุมชนเป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของโรงเรียนมัธยมศึกษาทุกโรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา แม้ว่าหน้าที่บริการชุมชนจะเป็นรอง จากหน้าที่การสอนและอบรมนักเรียนในโรงเรียนก็ตาม แต่โรงเรียนก็ต้องทำหน้าที่นี้เท่าที่จะทำได้ให้มากที่สุด ซึ่งจากการดำเนินงานด้านบริการชุมชนของโรงเรียนที่ผ่านมานั้น ได้ผลยังไม่เต็มที่นัก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526 : 11)

การบริการชุมชนจะได้รับผลดีมากขึ้นยิ่งขึ้นหรือไม่นั้น จะต้องคำนึงถึงศักยภาพของโรงเรียน ในการจัดกิจกรรมบริการชุมชนด้านต่าง ๆ (เอกวิทย์ ฌ อดาง, 2527 : 22) ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการบริการชุมชนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น ส่วนหนึ่งอยู่ที่ตัวผู้บริหารโรงเรียน เพราะผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในโรงเรียน ดังข้อคิดเห็นของ สมาน แสงมะลิ อดีตปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ที่ว่าผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในกระบวนการบริหารของกระทรวงศึกษาธิการ เพราะเป็นหน่วยงานเล็กที่สุด ที่จะรับนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาล หรือแผนการศึกษาไปดำเนินการให้ประสบความสำเร็จ และกระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักในบทบาทของผู้บริหารตลอดมา (กรมสามัญศึกษา, 2526 : 42)

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า การจัดกิจกรรมบริการชุมชนของโรงเรียนที่ผ่านมานั้น ได้ผลยังไม่เต็มที่ และยังมีปัญหาอุปสรรคอยู่โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดกิจกรรมบริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้ สังกัดกรมสามัญศึกษา ซึ่งภาคใต้มันที่ร้อยละ 40 เป็นเนินเขา และภูมิประเทศที่ชันไปด้วยฝั่งทะเลยาวเหยียด ย่อมได้รับอิทธิพลจากลมฟ้าอากาศมิใช่น้อย ซึ่งทำให้เกิด

อุทกภัย และวาตภัยอย่างหนักในปี พ.ศ. 2531 และ พ.ศ. 2532 นอกจากนี้เอกลักษณ์ทางด้านภาษา และวัฒนธรรมตลอดจนอาชีพของประชากรในภาคใต้ก็แตกต่างจากภาคอื่น ๆ อย่างมากมาย ตลอดจนปัญหาแวดล้อมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอีกเป็นอันมาก สภาฯ เห็นว่าข้อสังเกตผลกระทบต่อการทำงาน ด้านบริการชุมชน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และประจวบกับนโยบายของรัฐบาลในปัจจุบัน ต้องการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในจังหวัดภาคใต้ จะเห็นว่าการจัดกิจกรรมบริการชุมชนของ โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้ สังกัดกรมสามัญศึกษา เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษา เนื่องจากมีโรงเรียน มัธยมศึกษาในภาคใต้ สังกัดกรมสามัญศึกษาจำนวน 272 โรงเรียน ในโครงการมัธยมเพื่อ พัฒนาชนบท จำนวน 76 โรงเรียน กระจายอยู่ทั่วไป โดยศึกษาว่า

โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้ สังกัดกรมสามัญศึกษา ได้จัดกิจกรรมบริการชุมชนใน ด้านต่าง ๆ หรือไม่ มากน้อยเพียงไร โรงเรียนในโครงการมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท และโรงเรียน นอกโครงการมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท มีความแตกต่างกันในการจัดกิจกรรมบริการชุมชนหรือไม่ และ ผู้บริหารโรงเรียนมีเจตคติ ต่อการจัดกิจกรรมบริการชุมชนแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร มีอะไรเป็น ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน มีแนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคได้อย่างไร เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ ในการวางแผนนโยบายและเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมบริการชุมชน ตลอดจนทราบแนวทางปรับปรุง แก้ไข ขยายงานโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้ได้ประโยชน์สูงสุดในการบริการชุมชน โดยสถานศึกษา ของรัฐทุกแห่ง จะได้จัดกิจกรรมบริการชุมชน ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงาน ภายใต้งบจำกัดในศักยภาพของโรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 4 ประการคือ

1. เพื่อศึกษาระดับและความถี่ของการจัดกิจกรรมบริการชุมชนของ โรงเรียนมัธยมศึกษา ในภาคใต้ สังกัดกรมสามัญศึกษา
2. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสัดส่วนของจำนวนโรงเรียนในโครงการ มัธยมเพื่อพัฒนาชนบทที่จัดกิจกรรมบริการชุมชน และโรงเรียนนอกโครงการมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ในภาคใต้ สังกัดกรมสามัญศึกษา

3. เพื่อทราบระดับเจตคติและเปรียบเทียบเจตคติของผู้บริหารโรงเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมบริการชุมชน โดยจำแนกตามลักษณะทางกายภาพของโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย ขนาดของโรงเรียน ที่ตั้งของโรงเรียน ระดับชั้นที่เปิดสอน ประเภทของโรงเรียน และสภาพภาคพื้นฐานของผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาในการบริหาร

4. เพื่อทราบระดับของปัญหาและรวบรวมปัญหา อุปสรรค ตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรคในการจัดกิจกรรมบริการชุมชน ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้ สังกัดกรมสามัญศึกษา

ประโยชน์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. ทำให้ทราบระดับและความถี่ของการจัดกิจกรรมบริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้ สังกัดกรมสามัญศึกษา
2. ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสัดส่วนของจำนวนโรงเรียนในโครงการมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทที่จัดกิจกรรมบริการชุมชน และโรงเรียนนอกโครงการมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท
3. ทำให้ทราบระดับเจตคติและผลการเปรียบเทียบเจตคติของผู้บริหารโรงเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมบริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้ สังกัดกรมสามัญศึกษา
4. ทำให้ทราบระดับของปัญหา และรวบรวมปัญหา อุปสรรค ตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรค เพื่อเป็นข้อมูล สำหรับผู้บริหารโรงเรียน ได้นำไปเป็นแนวทางในการวางแผน ปรับปรุง และดำเนินงานบริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้ สังกัดกรมสามัญศึกษาต่อไป
5. เป็นแนวทางให้แก่นักพัฒนา นักวิจัย นักการศึกษาและผู้สนใจโดยทั่วไป ใช้ศึกษาการจัดกิจกรรมบริการชุมชนและเป็นแนวทางวางแผนในการปฏิบัติต่อไป
6. เป็นแนวทางให้กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบถึงการปฏิบัติงานของโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้ สังกัดกรมสามัญศึกษา ได้นำไปปรับปรุงวางแผนนโยบาย วางแผนโครงการ เพื่อสนับสนุนการบริการชุมชนให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีขอบเขตดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตของเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมบริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้ สังกัดกรมสามัญศึกษา ตามแนวทางการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาชนบท กระทรวงศึกษาธิการ ได้วางแนวทางเพื่อดำเนินงานดังกล่าว ครอบคลุม 5 ด้านดังนี้

1.1 ด้านความรู้ทั่วไปและอาชีพ

1.2 ด้านสุขภาพอนามัย

1.3 ด้านวัฒนธรรม

1.4 ด้านนันทนาการ

1.5 ด้านเผยแพร่ข่าวสาร

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ประกอบด้วยโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้ สังกัดกรมสามัญศึกษาทุกโรงเรียน ทั้ง 14 จังหวัด ได้แก่ จังหวัด นราธิวาส สตูล ยะลา ปัตตานี สงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ตรัง ชุมพร กระบี่ พังงา ภูเก็ต และระนอง จากโรงเรียนที่เปิดสอนจำนวน 272 โรงเรียน โดยกำหนดเป็นเขตการศึกษา 2 ประกอบด้วย จังหวัด นราธิวาส สตูล ยะลา ปัตตานี เขตการศึกษา 3 ประกอบด้วย จังหวัด สงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช ชุมพร สุราษฎร์ธานี เขตการศึกษา 4 ประกอบด้วย จังหวัด ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ต ระนอง ในปีงบประมาณ 2533 (ตุลาคม 2532-กันยายน 2533) กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีจำนวน 162 โรงเรียน

3. ตัวแปรในการศึกษา

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา แบ่งออกเป็น

1. ลักษณะทางกายภาพของโรงเรียน อันได้แก่

1.1 ขนาดของโรงเรียน จำแนกเป็น 3 ขนาดคือ

โรงเรียนขนาดใหญ่ขึ้นไป

โรงเรียนขนาดกลาง

โรงเรียนขนาดเล็ก

1.2 ที่ตั้งของโรงเรียน

1.2.1 ที่ตั้งตามเขตเมือง จำแนกเป็น 2 ลักษณะคือ

ในเขตเมือง

นอกเขตเมือง

1.2.2 ที่ตั้งเขตการศึกษา จำแนกเป็น 3 เขตคือ

เขตการศึกษา 2

เขตการศึกษา 3

เขตการศึกษา 4

1.3 ระดับชั้นที่เปิดสอน จำแนกเป็น 2 ระดับคือ

ม.1-ม.3

ม.1-ม.6

1.4 ประเภทของโรงเรียนจำแนกเป็น 2 ประเภทคือ

ในโครงการมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท (มพช.)

นอกโครงการมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท (มพช.)

2. สถานภาพพื้นฐานของผู้บริหารโรงเรียนอันได้แก่

2.1 เพศ จำแนกเป็น 2 ลักษณะคือ

ชาย

หญิง

2.2 อายุ จำแนกเป็น 3 ระดับคือ

36-40 ปี

41-45 ปี

46 ปีขึ้นไป

2.3 ระดับการศึกษาจำแนกเป็น 3 ระดับคือ

ต่ำกว่าปริญญาตรี

ปริญญาตรี

สูงกว่าปริญญาตรี

2.4 ระยะเวลาในการบริหารจำแนกเป็น 3 ระดับคือ

1-5 ปี

6-10 ปี

11 ปีขึ้นไป

3. กิจกรรมบริการชุมชน ประกอบด้วย 5 ด้านคือ

3.1 ด้านความรู้ทั่วไปและอาชีพ

3.2 ด้านสุขภาพอนามัย

3.3 ด้านวัฒนธรรม

3.4 ด้านสหประชาการ

3.5 ด้านเผยแพร่ข่าวสาร

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. การจัดกิจกรรมบริการชุมชน หมายถึง กิจกรรมที่โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้ สังกัดกรมสามัญศึกษา จัดขึ้นเพื่อให้บริการแก่ชุมชน ทั้งที่เป็น การให้ความรู้และการช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนในท้องถิ่น ทั้งโดยการติดตามล้าพังโรงเรียนเอง การจัดโดยร่วมกับหน่วยงานอื่น และโดยการประสานงานหรือสนับสนุน เพื่อให้หน่วยงานอื่นจัดขึ้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะศึกษาการจัดกิจกรรมบริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในด้านต่าง ๆ 5 ด้าน คือ ด้านความรู้ทั่วไปและอาชีพ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านวัฒนธรรม ด้านสหประชาการ และด้านเผยแพร่ข่าวสาร

2. ด้านความรู้ทั่วไปและอาชีพ หมายถึง การจัดกิจกรรมบริการชุมชนที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีระดับความรู้ทางวิชาการทั่ว ๆ ไป และมีความก้าวหน้ามั่นคงในอาชีพ เช่น การจัดสหกรณ์ร้านค้า การจัดหน่วยสาธิต หรือบริการในโรงเรียนหรือนอกโรงเรียน เช่น บริการรักษาโรคสัตว์ ตอนสัตว์ เป็นต้น

3. ด้านสุขภาพอนามัย หมายถึง การจัดกิจกรรมบริการชุมชน ที่เสริมสร้างให้ประชาชนมีสุขภาพอนามัยดีขึ้น เช่น บริการสาธารณสุขประจำบ้าน และการปฐมพยาบาล จัดกิจกรรมนักเรียนอาสาสมัครในการปรับปรุงและการพัฒนาสุขภาพิบาลชุมชน

4. ด้านวัฒนธรรม หมายถึง การจัดกิจกรรมบริการชุมชน เพื่อส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น เช่น จัดกิจกรรมในเทศกาลต่าง ๆ ของท้องถิ่น
5. ด้านนันทนาการ หมายถึง การจัดกิจกรรมบริการชุมชน ที่ส่งเสริมการกีฬา การบันเทิง การพักผ่อนหย่อนใจ เช่น การจัดกิจกรรมการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพให้กับประชาชน
6. ด้านเผยแพร่ข่าวสาร หมายถึง การจัดกิจกรรมบริการชุมชนที่เป็นการส่งเสริมให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ โดยใช้สื่อต่าง ๆ เช่น จัดทำป้ายประกาศ ทำเอกสาร เป็นต้น
7. ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง หัวหน้าสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการ หรืออาจารย์ใหญ่ หรือ ครูใหญ่ หรือ ผู้รักษาการในตำแหน่งดังกล่าว
8. โรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาในภาคใต้ สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
9. ภาคใต้ หมายถึง พื้นที่อันประกอบด้วยจังหวัดต่าง ๆ 14 จังหวัด ได้แก่ จังหวัด นราธิวาส สตูล ยะลา ปัตตานี สงขลา นนทบุรี นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ชุมพร ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ต และระนอง
10. ระดับชั้นที่เปิดสอน หมายถึง โรงเรียนที่ใช้หลักสูตร มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3) เพียงอย่างเดียว และโรงเรียนที่ใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.1-ม.6)
11. ขนาดของโรงเรียน หมายถึง ความเล็กใหญ่ของโรงเรียนตามเกณฑ์กำหนดของกรมสามัญศึกษา โดยถือจำนวนนักเรียนเป็นหลักดังนี้
 โรงเรียนขนาดเล็ก ได้แก่ โรงเรียนที่มีนักเรียน 0-499 คน
 โรงเรียนขนาดกลาง ได้แก่ โรงเรียนที่มีนักเรียน 500-1,499 คน
 โรงเรียนขนาดใหญ่ขึ้นไป ได้แก่ โรงเรียนที่มีนักเรียน 1,500 คนขึ้นไป
 (กรมสามัญศึกษา, 2522 : 6)
12. ในเขตเมือง หมายถึง พื้นที่ในเขตเทศบาลและในเขตสุขาภิบาล
13. นอกเขตเมือง หมายถึง พื้นที่นอกเขตเทศบาลและนอกเขตสุขาภิบาล
14. โรงเรียนในโครงการมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท (มพช.) หมายถึง โรงเรียนที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานโครงการพิเศษ (สคศ.) กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

15. ระดับการศึกษาของผู้บริหาร หมายถึง วุฒิสองของผู้บริหารโรงเรียน
16. ระยะเวลาในการบริหาร หมายถึง ช่วงเวลาตั้งแต่ผู้บริหารเริ่มปฏิบัติหน้าที่เป็นหัวหน้าสถานศึกษาของโรงเรียน จนกระทั่งปัจจุบัน
17. เจตคติ (Attitude) หมายถึง ความรู้สึกของผู้บริหารโรงเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมบริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในด้านความรู้สึกเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ต่อการจัดกิจกรรม หรือแนวความคิด หรือนโยบาย ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมบริการชุมชนของโรงเรียน